

Pomon ja työttömän lumo

Televisiossa ennätti syksyn 2000 ja kevään 2001 aikana pistäytyä työministeriön ja TV2:n yhteisohjelma *Hyvää työtä* joka yritti tehdä työnhausta viihdetä. Napavisailuista tutun kaavan mukaan kolme toivorikasta teki itseään tykö herra tai rouva X:lle, jonka paikalla tässä ohjelmassa oli yrityksen työhönottaja. Työhaastattelijan, studioyleisön ja tv-katsojien silmien alla työpaikan hakijat vakuuttelivat osaamistaan ja työhalujaan. Väliin oli leikattu hakijan työntekoa esittäviä videoinserettejä. Niitä ohjelman muiden osanottajien kanssa katsoessaan työnhakija muuttui hetkeksi osaksi meitä, itsensä ulkopuoliseksi näkijäksi.

Myös työhön ottavat yritykset olivat katseen kohteena. Ne markkinoivat itseään unelmatyöpaikkoina aktiivisille, itsenäisille ja ulospäinsuuntautuneille tiimityöntekijöille. Näin monotonisimpaankin urakkatyöhön saatiin dynaamista vääntöä ja glamouria.

Tilanteen kiihtymystä ja työhaastattelijan tuntemuksia mittasi ruudun alareunassa kohoileva ja vajoileva fiiliskäyrä. Työnhakijan tehtävänä oli saada työhönottajan käyrä jyrkkään nousuun. Puolituntisen aikana kasattu jännitys laukesi, kun yksi sai töitä ja muut jäivät ilman. Yleisönä hihkunut firman henkilöstö ryntäsi lavalle kukkineen, halauksineen ja onnitteluneen. Ohjelman lopuksi juontaja Sakari Pietilä hehkui punaposkin, toivotti hyvää yötä ja hyvää työtä!

Siihen nähden miten tarkkaan julkiseen syyniin jotkut ihmiset ovat työtä saadakseen valmiit alistumaan, ohjelma herätti yllättävän vähän huomiota. Kriittiseen silmään olisi voinut tarttua esimerkiksi se, että ohjelmassa työtä hakeneet olivat tyypillisesti joko peruskoulutuksen tai keskiasteen koulutuksen saaneita. Tämä herättää epäilyksiä siitä, että keiden työhön motivoimiseksi ohjelma on varattu. Nurkan takana väijyy ajatus, jonka mukaan koulutietlä äkkiä livenneille tällainen julkinen nöyrtyminen on jopa ihan sopivaa. Leikkisää työnhakua voi perustella sillä, että puheista huolimatta työhönottajat eivät

hae parasta mahdollista työntekijää vaan vain riittävän hyvää. Matalapalkka-alojen pätkätyöläiseksi kelvanee aivan normaalijärkinen ja kohtuullisen ahkerakin. Korkeakoulutettu eliitti löytää paikkansa muutenkin kuin tekemällä sirkustemppuja televisiossa.

Reaktiot ohjelmaa katsoessa riippunevat pitkälti siitä, hyväksyykö sen tarjoaman kuvan työmaailmasta. Mikäli ei hätkähdä siitä ajatuksesta, että työmarkkinoiden materiaaliksi tarjoutuvan on syytä olla piinkova ja halukas tempuillemaan työintoisuutta osoittaakseen, menee *Hyvää työtä* varmaankin mukinoitta jakeluun. Jos tämä ajatus ei miellytä, ohjelma voi tuntua kiusalliselta. Vielä epämiellyttävämmäksi *Hyvää työtä* -ohjelmaidean saa ajattelemalta, että se antaa irvokkuudellaan työelämästä todemman kuvan kuin ohjelmaa katsoessa haluaisi edes myöntää.

Michel Foucault on kirjoittanut panopticonista, vallan rakenteesta, jolla hallitsevien tutkiva katse ulottuu alamaisten kaikkein yksityisimpään, salatuimpaankin. *Hyvää työtä* -ohjelmaa voi halutessaan pitää yhtenä televisioajan panopticonina, vieläpä kekseliäänä sellaisena. Valta hajautuu sen prismassa väritelevision lumoavaksi spektriksi ja kiertyy takaisin räikeäksi, kirkkaaksi ja kuulusteleavaksi valokiilaksi. Sinä ja minä näemme televisiosta sitä, kuinka yrityksen henkilökunta yleisönä katsoo millä tavalla heidän pomonsa tutkii uutta mahdollista työtoveria. Työhön otettavan paikalla on, ei voisi olla vaan on, minä ja sinä.

Tuomalla julkisuuteen sen, mikä aiemmin on koettu yksityiseksi, *Hyvää työtä* rakentaa työnhakijoiden minuutta uusiksi. Ohjelma asettaa kyseenalaisiksi käsitykset työntekijän arvokkuudesta, siitä millä ehdoilla ihmisten ajatellaan elantonsa hankkivan. Ajatus siitä, että ihmisen täytyy olla valmis myymään omaa yksityisyyttään leipänsä tienatakseen, vie mietteet vaarallisen lähelle prostituutiota. Voidaan näet kysyä, keiden työnhaku *ei sitten voi olla* julkista? Vastaus löytynee eliittien suunnasta. Näytelmä, jota *Hyvää työtä* ohjelmassa esitettiin, on toki toimeentuloluukuilta ja työvoimatoimistoista tuttu – niissähän ihmisen täytyy repiä omat yksityisasiansa auki tullakseen kohdelluksi.

Suomalaisen hyvinvointivaltion toimintatapaa on muutamakin kirjoittaja – esimerkiksi Pekka Kosonen – luonnehtinut porvarillisen hegemoniseksi. Suomeksi sanottuna tämä tarkoittaa, että kriisiaikoina teollisuuden ja viennin edut asetetaan yksittäisten kansalaisten hyvinvoinnin edelle. Tätä ajatusta tukee oikein mainiosti se, että *Hyvää työtä* jäi tauolle samoihin aikoihin kuin taouden käyrä kääntyi laskuun. Luulisi, että nimenomaan työllisyysnäkymien

heiketessä tämän kaltaiselle palveluohjelmalle olisi kysyntää. Heikon taloustilanteen varalle voisi kehittää ohjelmaideaa, joka viihteen keinoin patistelisi julkista sektoria ja yrityksiä tarjoamaan ihmisille töitä. Aktiivisuutta, yhteishenkeä ja ulospäinsuuntautumistahan saattanee edellyttää muiltakin tuotantotehtäjiltä kuin työvoimalta.

YTM Pertti Vehkalahti on Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen tutkija.